

Лилиан Дукан

В БОЖИЯТА ТОНАЛНОСТ

София, 2016

IN TUNE WITH GOD

Lilianne Doukhan

Copyright © 2010 by Review and Herald® Publishing Association

Published by Autumn House® Publishing, a division of Review and Herald® Publishing,
Hagerstown, MD 21741-1119

В БОЖИЯТА ТОНАЛНОСТ

Лилиан Дукан

*Авторът носи пълна отговорност за точността на всички факти и
текстове, цитирани в тази книга.*

Библейските текстове в българския превод са от изданието на ББД, 2005 г.

© **Превод от английски** Мира Василева

Редактори Теодора Николова

Светлозар Стефанов

© **Издателство ЕЛ УАЙ, 2016**

ISBN 978-954-788-110-5

Съдържание

Предговор. В защита на музиката	9
---------------------------------------	---

ЧАСТ ПЪРВА

Преживяване на музиката

Глава 1. Естеството на музиката	15
Принципът на баланса	17
Баланс между мелодия, хармония и ритъм	17
Баланс между разнообразие и повторение	18
Елементи на музиката	19
Мелодия	19
Хармония	20
Ритъм	22
Бийт	23
Синкоп	24
Въздействие на ритъма	27
Глава 2. Преживяване на музиката	33
Музиката като универсално преживяване	34
Науката като културно преживяване	35
Глава 3. Значение на музиката	39
Свещена музика	39
Цел и роля на свещената музика	42
Свещената музика учи на теология	42
Свещената музика като средство за изразяване	43
Свещената музика се определя като такава само в съответната културна среда	43
Свещената музика доставя наслада на Бога	43
Естетика срещу етика: Съдържа ли музиката сама по себе си добро и зло?	44
Гръцката теория за етоса	47
Библейският възглед	53

Уместна и неуместна	56
Как музиката предава послание?	57
Реалната сила на музиката	63
Усилване	63
Разкрсяване	64
Стимулиране и подсилване	65
Асоциации	66
Социалният аспект на музиката	70
Отговорна употреба на музиката	72
Заклучителни бележки	73

ЧАСТ ВТОРА

Музиката в Библията и писанията на Елън Г. Уайт: принципи и поуки

Глава 4. Философия на музиката	78
Красота	78
Умствено, духовно и социално израстване	80
Глава 5. Музика за Бога	83
Музиката като служене	83
Музиката – една богоцентрична дейност	85
Музика, угодна на Бога	88
Радост и благоговение	92
Умение и изкусност	94
Псалмите като образец за богослужебна музика	95
Разнообразие	97
Старото и новото	98
Глава 6. Музиката в храма	100
Организация на музиката в храма	101
Богослужебна музика и общи песни	102
Инструментите в храма	104
Арфи и псалтири	105
Кимвали	105
Тръби	106
Флейти и барабани	107
Заклучителни бележки	109

Глава 7. Музика от хората и сред хората - едно колективно преживяване	112
Музиката като средство за назидание, насърчение, благодарност и изграждане на взаимоотношения	114
Музиката като проводник на толерантността и уважението	115
Музиката като фактор на духа и истината: равновесие между екстаз и дисциплина	118
Формално богослужение	119
Емоционално богослужение	120
Истина и музика	123
Глава 8. Музиката като лично преживяване	127
Музиката като фактор за израстване и преобразяване	127
Глава 9. Теология на музиката: заключителни бележки	132

ЧАСТ ТРЕТА

Църковни борби и музика

Увод	137
Глава 10. Пеенето в ранната църква	139
Новозаветната църква	139
Църковните отци и музиката	143
Съборът в Лаодикия	147
Глава 11. Пеенето по време на Реформацията: Мартин Лутер	152
Лутер и църковното пеене	152
Музикалната култура на Лутер	152
Ролята на пеенето в църквата	153
Ролята на пеенето в обществото	154
Практиката на контрафактурата	159
Контекстът на контрафактурата	160
Определение за контрафактура	161
Текстовете на Лутеровите контрафактурни хорали	162
Мелодиите на Лутеровите контрафактурни хорали	166
Ритъм на Лутеровите хорали	168
Деритмизация на Лутеровите хорали	170
Религиозно срещу светско в дните на Лутер	174
Практично прилагане на Лутер днес	179
Лутер и класическата музика	184
Глава 12. Калвин и музиката	188

Глава 13. Съборът в Трент	192
Глава 14. Наследниците на Реформацията	194

ЧАСТ ЧЕТВЪРТА

Съвременни предизвикателства

Глава 15. Произход на популярните течения	202
Глава 16. Да изчистим недоразуменията	205
Глава 17. Силните страни на съвременната богослужерна музика (СБМ)	209
Глава 18. Предизвикателствата пред СБМ	212
Истина в теологията	213
Истина в музиката	214
Истина в изпълнението	216
Засилване ролята на технологиите	216
Синбек	217
Манипулиране на емоциите	220
Истина в отношението	221
Асоциации	224
Заклучителни бележки	224
В допълнение: Частният случай на рок музиката	227

ЧАСТ ПЕТА

Музикално служене в църквата

Глава 19. Ролята на пастора в музикалното служене	236
Изяснявайте смисъла на богослужението на църквата и на музикантите	237
Съхранявайте ценностите на поклонението	237
Пазете единството на църквата	240
Внимавайте музиката да бъде уместна	242
Съхранявайте тематичната цялост	243
Глава 20. Ролята на музикалния ръководител в музикалното служене	245
Ръководителят разбира естеството на поклонението	245
Ръководителят разбира връзката между пастора и неговата църква	245
Ръководителят разбира ролята на музикантите и музиката в богослуже- нието	246

Глава 21. Връзката пастор – музикален ръководител	248
Глава 22. Ролята на комисията по богослуженията	250
Избор на членове на комисията по богослуженията	250
Качества на членовете на комисията по богослуженията	251
Отговорности на комисията по богослуженията	253
Глава 23. Промените в богослужението и музиката през годините.	
Трудната задача на промяната	265
Процесът на промяна	265
Силата на традицията	266
Силата на миналото	267
Промени в библейското поклонение през годините	269
Промени в църковната музика през годините	270
Реакции на църквата спрямо промените	270
Напрежение и смущения пред лицето на различните богослужебни практики	273
Противоположни гледни точки за функцията на църковната музика	273
Изключителният статут на висшата църковна музика	274
Връзката между религиозна и светска музика	275
В Божията тоналност. Епилог	277
Приложение 1. Светилище: Ръководство за водене на хваление	280
Приложение 2. Анкета за богослужението	281

Предговор

В защита на музиката

Пиша тази книга в защита на *музиката*. Аз обожавам музиката. Животът ми е пълен, преизпълнен с музика – тръгнах на уроци по пиано на четиригодишна възраст и продължих до консерваторията, където завърших изпълнителски клас по пиано и орган, и накрая защитих докторска дисертация по музикология. В детството си бях захранена със звуците на източноевропейския фолклор. Така любовта ми към музиката ме отведе към много по-просторни брегове и се разпростря от простичкия църковен химн до чудото на големите класически произведения. По-късно имах привилегията години наред да живея потопена в еврейската, арабската, африканската, индийската и дори китайската култура, и така развих любов към понякога странните, но винаги интригуващи интонации на различните видове музика по света. Работата ми като музикант в църквата, едновременно с музикалното ми образование, допринасят за това да бъде полезна като председател на Комисията по музика и поклонение към Пайниър Мемориъл Чърч в университета „Ендрюс“, щата Мичиган.

През целия си живот съм чула много неща за музиката и все още продължавам да чувам. Голяма част от тях са клевети, обвинения и унищожителни думи. Преди петнадесет години Теологичната семинария на адвентистите от седмия ден към университета „Ендрюс“ ме помоли да разработя курс по Философия на църковната музика и да работя като консултант за пастори, църкви и музиканти по целия свят, натоварени с отговорността за богослужебната музика. Тези петнадесет години преподавателска работа ми дадоха възможност да размишлявам много по темата, да изследвам какво всъщност се е случило в историята, да наблюдавам, анализирам, споделям и дискутирам опитности и мисли върху музиката с хора от най-различни култури. Често реакцията на някои от тях ме е изненадвала и обърквала, но и задължавала да се уча да слушам още по-внимателно, да отварям ума си към нови и различни разбираня. Борила съм се с някои въпроси, търсила съм отговори, но музиката завинаги си остана мой прекрасен другар и източник на вдъхновение.

Настъпил е моментът да произнеса защитна реч в нейна полза. Нещо,

предназначено да бъде най-прекрасен подарък за човека, често се превръща в източник на разногласия, отвращение, ненавист и разделение. Настъпил е моментът да проведем спасителна акция за музиката, да ѝ върнем обратно невинността и величието ѝ.

Тази книга няма за цел да добави още нещо към нескончаемия дебат върху музиката. Да, тя разсейва или поправя някои погрешни схващания, но целта ѝ не е да критикува, унищожава или оборва съществуващи теории и мнения. По-скоро насочва погледа отвъд личните мнения и предпочитания, и търси да открие обективни критерии, които надскочат субективния подход и подпомагат формулирането на балансирано и информирано мнение по този важен въпрос. С цялото си сърце вярвам в принципа, че един от най-добрите начини за поправянето на една грешка е изясняване на истината.¹

Когато обсъждаме религиозна тема като музиката по време на богослужение, съвсем естествено е да се обърнем към Свещеното Писание за мъдрост, съвет и ръководство. Това е една от основните цели на тази книга. И още нещо – аз често ще цитирам писанията на Елън Г. Уайт по темата, които са многобройни, пълни с дълбоко проникновение и здрав разум. Освен това ще направя исторически преглед и ще извлека поуки от опитността на църквата в миналото, за да видим как са се справяли в друго време и на друго място с подобни на днешните ни проблеми. И накрая, ще потърся практични приложения за реалната музикална практика и дискусии в църквата.

Преди да се предприеме каквото и да било изследване по въпроса за музиката, е важно да се разбере какво представлява музикалният процес – какви са етапите му, как функционира и какво определя нашата реакция спрямо него. И в тази област има твърде много недоразумения и предразсъдъци за изкореняване, за да може дискусиите и диалогът изобщо да почиват върху реални факти, а не върху въображение и упорито разпространявани митове. За да бъдем убедителни в този спор, важно е да разберем каква е истината по въпроса за музиката.

Каня ви да ме придружите в това пътешествие през лабиринта на музиката и музикалното изживяване, и особено през (но не само) връзката му с практичния живот на църквата.²

На това място искам да изразя своята благодарност към много хора,

¹ Елън Г. Уайт, Притчи Христови (Washington, D.C.: Review and Herald Publishing Assn., 1941), стр.77.

² Всяка от главите на тази книга представлява една завършена и самостоятелна част, но насърчавам читателите да проследят темите в предложения от мен ред на постепенно нарастващото познание, предложено в съдържанието, което спомага за придобиването на по-сOLIDНО разбиране на изследваната тема.

които ме придружиха по време на моето музикално пътешествие и по един или друг начин (но винаги значим) допринесоха за създаването на настоящия труд. Първата ми мисъл е за моите родители, които още в най-ранната ми възраст вляха в душата ми любов към музиката и ме научиха на дисциплина, за да развивам таланта си с усърден, сериозен труд. Следващата благодарност е за моя съпруг Жак Дукан и за дъщеря ми Абигейл – верни, но и взискателни партньори в диалога и дискусиите, които ме насърчаваха през цялото време, докато изпълнявах трудната си задача. Редица колеги преподаватели, музиканти, теолози и учени също допринесоха за по-доброто и правилно разбиране на темата. И накрая, искам да благодаря на многото студенти, които споделяха с мен личните си преживявания и бяха мой постоянен източник на вдъхновение и обновление, непрестанно ме подтикваха да преосмислям и усъвършенствам позицията си в многообразната си музикална опитност.

The background of the page is a faded, sepia-toned image of musical notation. It features several staves with various notes, including eighth and sixteenth notes, and some rests. The notation is arranged in a way that suggests a continuous piece of music, with some notes beamed together. The overall tone is warm and artistic.

ЧАСТ ПЪРВА
Преживяване на музиката

ГЛАВА 1

Естеството на музиката

Една от основните причини за възникването на разногласия по време на разговори и обсъждания върху музиката е липсата на информация. Понякога участниците в една дискусия са зле или направо никак информирани по темата и се облягат изцяло на личните си чувства³, вкусове, мнения и стереотипи. Вместо да разговарят по един компетентен начин, понякога е напълно възможно да говорят за съвсем отделни неща или за едно и също нещо, но от съвсем различни гледни точки.

Музиката е преди всичко обективен феномен, свързан с множество аспекти от живота. Тя е свързана с физиката чрез законите на акустиката; с математиката чрез числените стойности на интервалите; с психологията – поради влиянието, което оказва върху човешкото поведение; с историята – заради начина, по който отразява ценности и мисловни модели през различните епохи; с културата – на която действа като огледало; с икономиката, която движи музикалния бизнес; с политиката, която използва определена подходяща музика като средство за пропаганда и т.н. Това не означава, че ако човек желае да проведе един смислен разговор за музиката, трябва да бъде компетентен и вещ във всички тези области. Но все пак те показват, че тя е обективна материя и към нея трябва да се подхожда по също толкова обективен начин.

Преди да предприемем нашето плодотворно изследване или обсъж-

³ По въпроса за обичайната склонност към изграждане на морален аргумент въз основа на лични чувства виж коментара на Dagfinn Føllesdal – професор по философия в Станфордския университет: „Становището, че силата на чувствата е мярка за морална правота или погрешност на дадено действие, е една от най-често допусканите заблуди в (...) моралните спорове” (из: „The Ethics of Stem Cell Research”, *Jahrbuch für Wissenschaft und Ethik*, 11 [2006]:67).

дане по темата „музика“ и по-специално по темата „църковна музика“⁴, трябва да отделим достатъчно време, за да разберем как функционира тя и по какъв начин ни въздейства – що е музика и какво представлява преживяването на музиката⁵ – както от страна на изпълнителя, така и от страна на слушателя. Очевидно ще можем само да „надраскаме повърхността“ на темата. Тя е прекалено обширна, за да бъде събрана в настоящата книга, и затова рискувам на места да изглежда твърде схематична, особено в очите на един професионален музикант. Всички наблюдения и разработки оттук нататък трябва да се възприемат единствено съобразно това, за което са предназначени – а именно бързо въведение на „новаците“ в музикалната материя, в механизмите на музиката, писането на музика и възприемането на музика, като основната ни цел е създаване на отправна точка и обща база за разсъждения и обсъждане.

Естеството на музиката

„Музиката е универсален език“ – всеки път, когато стане въпрос за музика и особено за църковна музика, чуваме това твърдение отново и отново. И то е абсолютно вярно. Защото всяко човешко същество откликва на музика, макар и по различни начини. За да разберем по-добре до каква степен е вярно това твърдение, най-напред трябва да установим що е музика, как функционира тя и как ни въздейства. Първо ще разгледаме трите основни елемента, изграждащи музиката – мелодия, хармония и ритъм. След това ще обърнем внимание на основните принципи, залегнали в създаването на едно музикално произведение.

Обратно на популярния мит, композирането на музика не става случайно. То е съзнателен, волеви акт, по време на който композиторът използва езика на музиката – точно по същия начин, по който писателят използва буквите, сричките, граматиката и синтаксиса, за да създаде не просто красиви звуци, но и значение, мисъл, идея и идеал. Езикът на един композитор винаги се обуславя от неговия културен светоглед – т.е. езика на неговото време и място. Чрез своите произведения композиторите празнуват живота, коментират живота, изразяват възгледите си за живота, привличат вниманието към определени проблеми на обществото, протестират, критикуват, обвиняват, насочват вниманието, бичуват съвестта или връщат към реалността. Те забавляват и доставят удоволствие, вълнуват и

⁴ Когато говорим за църковна музика, ще се фокусираме най-вече върху музиката, създавана от човешки глас, тоест върху църковното пеене.

⁵ Нашият коментар за музиката е конкретно насочен към феномена музика, т.е. трябва да се има предвид само и единствено музиката като такава, независимо от текста, който може да съпътства специфична песен или произведение.

затрогват, предизвикват и освобождават, или просто създават музикален фон. Някои от произведенията им са предназначени да възвишават мисълта и да вдъхват надежда, смелост, да дават просветление. Истинските творци винаги имат какво да кажат на обществото и го казват на онзи език на изкуството, на който говори тяхната култура.

Нещо повече, музиката говори на много хора едновременно по универсален начин, но в същото време се обръща и към всеки човек поотделно по личен начин, в съзвучие с неговия собствен опит, нужди и чувствителност.

Интересът към едно музикално произведение, както и неговото дълголетие, зависи от начина, по който то съчетава основните елементи на музиката – мелодия, хармония и ритъм – и от начина, по който те взаимодействат помежду си. Колкото по-сложни и неуловими са връзките, отекванията, вариациите и алюзиите, толкова по-удовлетворяващо, дълбоко и продължително е музикалното преживяване на слушателя. Ключовата дума към дълголетие на едно музикално произведение е „баланс“ – нужен е баланс както между елементите на музиката – мелодия, хармония и ритъм – така и между принципите на разнообразие и повторение.

Принципът на баланса

Баланс между мелодия, хармония и ритъм

Именно взаимодействието между трите основни елемента на музиката съставя едно музикално произведение. Всеки композитор използва тези три елемента по свой собствен творчески начин и така дава израз на своя творчески гений – създава свой личен уникален стил; с помощта на безбройните варианти и възможности за комбиниране на елементите на музиката го развива така, че да се отличава от този на останалите композитори. Начинът, по който се съчетават мелодия, хармония, ритъм и останалите елементи на музиката – как се редуват, върху кой се поставя по-силен акцент и върху кой по-слаб – прави едно произведение уникално и в същото време се вписва в онова, което нарекохме „стил“. В един по-широк смисъл стилът може да се приложи и към определен тип музика, типичен за определена епоха (барок, романтизъм, джаз), общност (фолк) или група (кънтри музика, би-боп и т.н.). Ето така можем да различим джаза (който от своя страна дава начало на редица подстилове) от блутрас, кънтри, ритъм енд блус, госпъл, съвременна християнска музика; а в рамките на класическата музика също правим разлика между барок, романтизъм и разнообразните стилове на XX век.

Все пак концепцията за стила надхвърля специфичния подход на ав-